

Co Verdaas, Rli.

Rli-advies aan minister IenW

‘Veilig omgaan met gevaarlijke stoffen in de leefomgeving’

Op woensdag 11 maart 2020 presenteerde de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) zijn advies ‘Greep op gevaarlijke stoffen’ aan de minister voor Milieu en Wonen (IenW), Stientje van Veldhoven. Het rapport bevat 10 aanbevelingen aan de overheid. Maar de belangrijkste boodschap is volgens raadslid Co Verdaas toch wel: ‘Verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving is een taak waar overheden, bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen gezamenlijk aan moeten werken.’

Aanleiding voor dit onderzoek van de Rli zijn de groeiende zorgen in de samenleving over de effecten van gevaarlijke stoffen op de gezondheid en de veiligheid van mensen en op de biodiversiteit.

Het aantal stoffen in het milieu neemt toe en er ontstaan nieuwe mogelijke gevaren door nieuwe toepassingen. De zorgen worden gevoed door incidenten met lozingen van chemische stoffen zoals GenX, of door onzekerheid over nadelige effecten van stapeling van stoffen. Naar verwachting zal de transitie naar een circulaire economie deze zorgen alleen maar versterken.

Urgentie

Co Verdaas was als raadslid van de Rli betrokken bij het opstellen van het advies 'Greep op gevaarlijke stoffen'. Maar hij heeft als hoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft, als dijkgraaf van Waterschap Rivierenland én als bewuste en verantwoorde burger ook op andere manieren te maken met deze problematiek:

'Ik merk bij mezelf bijvoorbeeld dat je als consument eigenlijk niet wordt geïnformeerd over de chemische stoffen die in producten zitten die je koopt. En dat je dus geen goede keuze kunt maken. Dat moet veranderen en ik hoop dat dit advies daar in ieder geval voor Nederland een aanzet zal zijn. Tegelijkertijd besef ik dat er ook veel in Brussel en zelfs op mondiale schaal zal moeten worden geregeld. En daar moeten we niet te lang mee wachten. Want als we doorgaan met wat we nu doen, verliezen we de greep op de situatie.'

Bronaanpak

Verdaas vervolgt: 'Wij komen in rioolwaterzuiveringen steeds meer opkomende stoffen tegen, zoals medicijnresten en andere chemische stoffen. En omdat waterschappen een wettelijke taak hebben om te zorgen voor schoon oppervlaktewater, moeten zij dus hun zuiveringen aanpassen en uitbreiden. Maar daar zit wel ergens een grens aan. En je loopt eigenlijk steeds een beetje achter de feiten aan; je treft een onbekende stof aan, je zoekt uit wat het is en of het kwaad kan, je verzint een oplossing. En de volgende dag vind je weer een nieuwe stof... We zitten met z'n allen nog in een reactieve fase. Het Rli-advies is erop gericht om proactiever te worden en meer aan de voorkant met maatregelen te komen, dus in de sfeer van preventie, monitoring en regulering.'

Gevolgen voor waterkwaliteit

'We weten uit onderzoek van partijen zoals KWR en Stowa dat eigenlijk alles wat de mens aan stoffen in het milieu introduceert, vroeg of laat opduikt in het water. Eerst in het oppervlaktewater en later ook in het grondwater. Het feit dat wij in Nederland aan het einde van een aantal grote Europese rivieren zitten, maakt dat we dus ook worden geconfronteerd met wat er in andere, stroomopwaarts gelegen landen gebeurt. Veilig omgaan met stoffen vergt – niet alleen vanwege de waterkwaliteit – meer internationale samenwerking en afstemming.'

Synthetische stoffen zijn overal

Door mensen gemaakte chemische stoffen zijn overal in de leefomgeving aanwezig. Stoffen zoals microplastics of nanomaterialen zitten in talloze consumentenproducten. Net als resten van medicijnen, bestrijdingsmiddelen en kunstmest komen ze uiteindelijk terecht in de bodem, de lucht en in het oppervlakte- of grondwater. De raad constateert dat in de afgelopen decennia met het stoffen-, producten- en milieubeleid flinke stappen zijn gezet waardoor de concentraties van veel mogelijk gevaarlijke stoffen zijn afgenomen. Maar tegelijkertijd zijn er nieuwe risico's door nieuwe, vaak onbekende chemische stoffen en door stapeling van effecten.

Samenhang in beleid?

De Rli heeft onderzocht of het huidige stelsel van regelgeving en toezicht adequaat is om grip te krijgen op de situatie, de risico's te kennen en deze te beheersen. Verdaas: 'Het stelsel van beleid en regelgeving voor de omgang met synthetische stoffen kent grofweg drie pijlers: het stoffen-, milieu- en productenbeleid. Op hoofdlijnen hebben die alle drie als doel: het voorkomen van nadelige effecten van stoffen in de leefomgeving op de gezondheid van mensen en het zorgen voor een goede toestand van de ecosystemen.'

Anders kijken

Hij vervolgt: 'Maar het aantal stoffen groeit en groeit. Er komen nieuwe toepassingen van stoffen, met mogelijk nieuwe gevaren. Bovendien wordt daardoor de kans op stapeffecten groter, bijvoorbeeld omdat stoffen persistent zijn, ofwel: niet afbreken in het milieu. De normen worden per stof vastgesteld, dus het kan voorkomen dat afzonderlijke producenten in een regio allemaal een vergunning krijgen voor het lozen van 'hun' stof. Maar als je gebiedsgericht naar normering gaat kijken, kan de totale last wel eens veel groter zijn dan verantwoord is. Op grond daarvan zou dan een volgende vergunning geweigerd moeten worden. Wij pleiten er in ons advies dus ook voor om de problematiek anders te bekijken, bijvoorbeeld via een brede gebiedsbenadering.'

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

'Wij hebben ons gericht op een aantal fundamentele vraagstukken: de perceptie van burgers over risico's, het sturen op normen per stof in plaats van op de stapeling van gevolgen, verantwoordelijkheid van de markt versus de overheid, en de samenhang tussen stoffen-, producten- en milieubeleid. Onze belangrijkste conclusie is dat vanwege de vele facetten van deze problematiek en de samenhang tussen de deelproblemen er een brede en integrale aanpak noodzakelijk is, waarin alle partijen en ketenpartners hun rol pakken.'

Integrale ketenaanpak

'Dat is met name voor de waterkwaliteit van belang, omdat alleen 'end-of-pipe'-maatregelen niet voldoende zijn. Een adequate bron-aanpak binnen een integrale ketenoplossing is onmisbaar om vat te krijgen op de problemen. Wat er niet inkomt, hoef je er immers ook niet uit te zuiveren. Meer in het algemeen is het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving een taak waar overheden, bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen gezamenlijk aan moeten werken.'

Meer aandacht nodig

Meer aandacht voor dit onderwerp kan ook een stimulans zijn om minder schadelijke stoffen te ontwikkelen. Verdaas: 'In Europees en mondiaal verband is er veel aandacht voor de invloed van luchtkwaliteit, geluid en trillingen op de leefomgeving. Synthetische stoffen zijn tot nu toe een beetje onderbelicht gebleven, maar dat moet wat ons betreft echt veranderen. Je hebt als burger eigenlijk geen idee wat er precies in de producten zit die je om je heen hebt, die je draagt of die je gebruikt voor je verzorging. Als mensen daar meer inzicht in hebben, ontstaat er vanzelf maatschappelijke druk op fabrikanten om met gezondere alternatieven te komen.'

Meer incentives voor 'gezondere' alternatieven

Verdaas: 'Fabrikanten geven aan dat het huidige stelsel weinig incentives biedt om te zoeken naar minder schadelijke alternatieven. Als voor een stof een vergunning is afgegeven, is die in principe on-eindig geldig. Bedrijven moeten meer dan nu worden aangesproken op de plicht om de 'best beschikbare techniek' toe te passen. Als een fabrikant dan niet innoveert en veiligere stoffen kiest, verliest hij op een gegeven moment zijn vergunning. Op die manier stimuleer je innovatie in het begin van de keten en pak je het probleem dus aan bij de bron.'

De aanbevelingen en het complete advies van de Rli zijn hier te lezen: www.rli.nl.

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli)

De in 2012 opgerichte onafhankelijke Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) is het strategische adviescollege voor regering en parlement op het brede domein van de fysieke leefomgeving.

De raad adviseert gevraagd en ongevraagd over hoofdlijnen van beleid inzake de duurzame ontwikkeling van de leefomgeving en infrastructuur. De Rli werkt op de (fysieke) beleidsterreinen van de ministeries van IenW, EZK, LNV en BZK. Velden waarover de raad adviseert, zijn: wonen, ruimtelijke ordening, milieu, klimaat, water, landbouw, natuur, voedsel (kwaliteit), verkeer en vervoer, ruimtelijk-economische ontwikkeling, energie-infrastructuur en externe veiligheid.

Met een integrale benadering en advisering op strategisch niveau wil de raad bijdragen aan de verdieping en verbreding van het politiek en maatschappelijk debat en aan de kwaliteit van de besluitvorming.